

Kunnen lezen en schrijven van online teksten gaat niet vanzelf

Jeroen Clemens is docent Nederlands op het Helen Parkhurstcollege in Almere.

Al sinds het begin van zijn loopbaan in het onderwijs houdt hij zich bezig met het gebruik van ICT bij het leren. Jeroen doet momenteel promotieonderzoek naar online geletterdheid.

Wat was jouw eerste ervaring met ICT en onderwijs?

“Ik werkte in de jaren '80 aan de lerarenopleiding in Utrecht. We schreven met de hand en hadden een typekamer waar dames onze stukken uittypen. Toen in de jaren '90 de computer zijn intrede deed, zag ik meteen veel mogelijkheden. Mijn afdeling kreeg één computer en het eerste wat we leerden, was programmeren in Basic. Je kon er nog niet veel mee, maar het was wel spannend. We hebben toen een database gebouwd voor de studentenadministratie. Met het laden hiervan was de computer zo'n twee dagen bezig. Het zelf kunnen programmeren werd gezien als de grote vooruitgang, ook voor het onderwijs.

Hoe gebruik jij ICT in jouw lessen Nederlands?

“Ik zal je een voorbeeld geven. Vroeger lieten we leerlingen een boekverslag schrijven. Tegenwoordig kun je zoiets gemakkelijk van het internet kopiëren en het is ook best saai. Dus bedacht ik dat mijn leerlingen in plaats van zo'n verslag een weblog moesten bijhouden, waarbij ze over elk gelezen boek een recensie schrijven. Deze recensies worden online gepubliceerd en zijn bedoeld om andere leerlingen enthousiast te maken voor een boek. Naast het schrijven van een recensie moet je ook minimaal twee keer reageren op het stuk van een medeleerling. Hierdoor gaan leerlingen met elkaar in gesprek over boeken, ook buiten schooltijd om. Het leeft veel meer, is interactief en bovendien kan ik terugzien wie wat heeft gelezen. De gebruikte blogomgeving is gemaakt door een slimme 5 vwo-leerling. Hij heeft daar punten voor gekregen en zorgde ook voor het beheer van de website. Voor hem was het een betekenisvolle opdracht en voor mij een oplossing. Ik zou ook tegen mijn collega's willen zeggen: maak hier gebruik van. Jij moet ervoor zorgen dat leerlingen dingen doen waar ze iets van leren. En dat betekent niet dat jij over alles meer moet weten dan zij. Betekenisvolle opdrachten zijn een goede en ontzettend leuke manier van leren. Als je leerlingen iets laat maken voor jouw lessen of voor de school geeft dat plezier aan beide kanten. Maar daar wil ik wel aan toevoegen dat we echt af moeten van het idee dat we kinderen tegenwoordig niets meer hoeven te leren als het om ICT gaat. De mythe van de digital native moet op de schop.”

Wat zou jij kinderen op dit vlak willen leren?

“Jongeren maken steeds meer gebruik van internet. Welke leerling gaat nog naar de bibliotheek om iets op te zoeken in een encyclopedie? Ik ken er geen. Maar leren we hen ook hoe je online teksten kunt vinden, begrijpen, beoordelen en gebruiken voor hun doel? Meestal wordt ervan uitgegaan dat kinderen dat gewoon kunnen, want “ze zijn zo handig met de computer”. Ondertussen stellen veel docenten vast dat hun leerlingen moeite hebben met het maken van goede profielwerkstukken. Ze moeten daarbij veel bronnen raadplegen en dat lukt ze niet goed. Toch geven ze hun leerlingen geen les in het begrijpen en gebruiken van online teksten en dat moet veranderen. Uit het PISA-onderzoek 2006 blijkt bijvoorbeeld dat bijna een vijfde van de deelnemende leerlingen onvoldoende scoort op het begrijpen van informatie op internet; online tekstbegrip. Dit is niet dezelfde groep als de groep die uitvalt op begrip van teksten op papier. Dit toont aan dat je voor online tekstbegrip

andere vaardigheden nodig hebt. Toen dit mij duidelijk werd, besloot ik vrij snel om mijn promotieonderzoek aan dit onderwerp te wijden.”

Welke vaardigheden heb je nodig om online teksten te begrijpen?

“Online teksten hebben andere kenmerken dan offline teksten. Ze zijn niet lineair opgebouwd, multimediaal en veranderen voortdurend. Als je een online tekst raadpleegt, zijn de reacties van lezers dan ook onderdeel van de informatie? Hoe ga je om met tegenstrijdige informatie? Hoe zorg je ervoor dat je pagina's vindt die werkelijk antwoord geven op je vraag. Voor het begrijpen en beoordelen van online teksten zijn nieuwe vaardigheden nodig, bovenop de vaardigheden die we nodig hebben voor traditionele, lineaire teksten. Omdat er geen redactie zit op internet is het bijvoorbeeld nog belangrijker om kritisch te leren lezen. Om hypertexten te kunnen begrijpen, heb je nieuwe navigatiestrategieën nodig. Het is dus nodig de definitie van geletterdheid te veranderen en daarin nieuwe vaardigheden op te nemen. En om online teksten een integraal deel te laten uitmaken van onderwijs in tekstbegrip. Het gaat echt om een nieuwe leesvaardigheid. Online geletterdheid omvat naast het begrijpen van online teksten ook het zelf schrijven voor online doeleinden. Maar ik houd me alleen met het eerste bezig. Na het vaststellen van de definitie zullen de eindtermen, de toetsen en de schoolboeken aangepast moeten worden. Het begrijpen van online teksten zou expliciet moeten worden ingebed in curricula. Het is broodnodig en het is een vorm van didactische verwaarlozing zolang het niet gebeurt.”

Zijn er al resultaten te noemen uit jouw promotieonderzoek over online geletterdheid?

“Door literatuuronderzoek heb ik een goed idee gekregen over de definitie van online geletterdheid en over nieuwe didactiek. Uit het tweede deel van mijn onderzoek, waarin 600 docenten Nederlands zijn ondervraagd, blijkt dat de meerderheid van de deelnemende docenten vindt dat het onderwijs meer aandacht zou moeten besteden aan online tekstbegrip, maar dat tevens driekwart niet weet hoe dat zou moeten. In het derde deel van mijn onderzoek ga ik aan het werk met docenten. In het najaar ga ik bij wijze van pilot aan de slag met de sectie Nederlands op het Vathorstcollege in Amersfoort. We ontwerpen materiaal en didactiek en implementeren dit in de klas. Er komt een voor- en natoets. Hiervoor gebruik ik een aangepaste Amerikaanse testomgeving, de Online Reading Comprehension Assessment. Voor het aanpassen van deze tekstomgeving aan de Nederlandse situatie heb ik leerlingen ingehuurd. Een betekenisvolle opdracht en een uitdaging voor ons beiden. In de pilot werken we met experiment- en controlegroepen.”

Is er voldoende aandacht voor online geletterdheid?

“Er was een paar jaar geleden geen enkele aandacht voor, maar ik merk dat het steeds “hotter” wordt. Vanuit verschillende hoeken wordt interesse getoond. Dit schooljaar ga ik bijvoorbeeld een halve dag per week bij Uitgeverij Malmberg werken om opdrachten te maken rond online geletterdheid. Ik word ook steeds vaker uitgenodigd om op scholen en lerarenopleidingen in Nederland en Vlaanderen presentaties en workshops te geven over het thema. Mensen reageren op mijn blog. Ook ben ik in gesprek geweest met het CITO. In hun toetsen zijn ze tot nu toe alleen gericht op lineaire teksten en ze zien in dat daarin iets zal moeten verschuiven. Aan de andere kant blijft het nog steeds een feit dat niemand hierin wil investeren. Ik heb drie keer een NWO promotiebeurs aangevraagd en deze is mij drie keer geweigerd. Dat frustrert me. Ik sprokkel de tijd nu bij elkaar. Mijn promotor, prof. dr. Joke Voogt van de Universiteit van Amsterdam, blijft geloven in het belang van het onderzoek voor het onderwijs. Ik probeer te focussen op die positieve dingen en te accepteren dat veranderingen nu eenmaal langzaam gaan. Zoals gezegd merk ik dat de interesse wel groeit. Dus wie weet hebben we over een aantal jaren een paar mooie stappen kunnen zetten.” ■

Lees meer over Jeroen op zijn blog: www.jeroenclemens.nl